

HELSINKIO SUSITARIMŲ REIKŠMĖ LIETUVIŲ IŠEIVIJOS VEIKLAI

Laisvoji lietuvių Helsinkio susitarimus pasitiko kontroversiškai nusiteikusi. Iš pirmo žvilgsnio ESBK [Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos] Baigiamasis aktas teigė Europos sienų *status quo*, o tuo išreikštas *de facto* pripažinimas kenkė Lietuvos laisvės bylos, kuri išėivijoje buvo keliamą nuo pat sovietų okupacijos pradžios, perspektyvai. Kita vertus, Helsinkio dokumente numatyta periodiškai kontroliuoti, kaip laikomasi susitarimo, ir rengti ESBK valstybių signatarių susitikimus, o tai, nors ir netiesiogiai, jau teikė vilčių Lietuvos laisvės bylos gynimui. Mėginkime detalizuoti.

Stabilizuojantis tarptautinei padėčiai Europoje, lietuvių išėivija Vakaruose ėmė pagrįstai nerimauti dėl dešimtmečiais vykdomos Lietuvos laisvinimo veiklos likimo. Kitaip tariant, iškilo grėsmė, kad gali susilpnėti Vakarų parama Baltijos šalių laisvės kovai. Todėl buvo aktualu tirti, ar keičiasi Jungtinių Valstijų oficiali pozicija dėl neteisėto Baltijos valstybių inkorporavimo į SSRS. Be to, buvo būtina toliau mėginti veikti Vakarų Lietuvai palankia valstybės atkūrimo linkme. Tai vienas Lietuvos laisvinimo veiklos aspektas.

Po 1975 m., pasirašius Helsinkio Baigiamąjį aktą, periodiškai vykstančiuose Europos valstybių forumuose, kurie kontroliavo ESBK susitarimų vykdymą, susiklostė palankios sąlygos kelti neteisėtą Baltijos šalių okupaciją, žmogaus teisių nepaisymą, religinį persekiojimą, rusinimą ir kitus varžymus minėtuose kraštuose. Šitaip buvo palaikomas Laisvės bylos gynimo aktualumas tarptautinėje arenoje. Pirmiausia sovietams buvo priekaištaujama dėl pagrindinių žmogaus teisių pažeidinių jų okupuotose Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Tai kitas laisvosios lietuvių minėtos veiklos aspektas.

Todėl dabar lietuvių išėivija Vakaruose, atidžiai sekdamą tarptautinę padėtį, susiklosčiusią po Helsinkio susitarimų pasirašymo, dar aktyviau telkėsi į Lietuvos laisvinimo sąjūdį ir intensyviai rengėsi ESBK Belgrade, Madride, Vienoje. Ilgainiui pavergtos Rytų Europos tautos, tarp jų ir lietuviai, ėmė Helsinkio principus traktuoti kaip vieną iš jų kraštų laisvinimo taikiu būdu pagrindų.

Banionis J. *Lietuvos laisvės byla Vakarose (1975–1990): istorinė apžvalga*, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2002, p. 9–10.